АНОТАЦІЯ

Пономаренко Н. П. **Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 01 – Освіта/Педагогіка. 011 – Освітні, педагогічні науки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2020.

У дисертації на основі аналізу теорії та вивчення емпіричного досвіду здійснено узагальнення і практичне розв’язання проблеми формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

Виявлено стан розроблення досліджуваної проблеми шляхом виокремлення й аналізу таких взаємопов’язаних складових: міжнародні та загальнодержавні, законодавчі документи щодо інформаційної безпеки, функціонування державної мови в масмедіа, медіа та інформаційної грамотності; теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки, професійної компетентності фахівців із журналістики, видавничо-поліграфічної справи і редагування, в т.ч. у коледжах; специфіка мовнокомунікативної, мовленнєвої компетентності фахівців та формування означеної якості в межах професійної підготовки. Констатуємо становлення міждисциплінарного дискурсу, що дозволяє увиразнити зміст мовленнєвої компетентності, обґрунтувати теоретичні та методичні основи формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

На основі термінологічного аналізу ключових понять дослідження («журналіст», «редактор», «професійне мовлення», «професійна компетентність», «мовленнєва компетентність», «мовленнєва компетенція» та ін.), з урахуванням аналізу стану професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в коледжах у контексті формування

мовленнєвої компетентності уточнено сутність поняття «мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики» як вагомий складник професійної компетентності, інтегративну професійну якість особистості, що характеризується наявністю стійких мотивів, прагненням до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, наявністю мовно-мовленнєвих знань, мовленнєвих умінь, здібностей, важливих для здійснення мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу.

Поняття «формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики» уточнено як цілісний компетентнісно орієнтований освітній процес, що відбувається з урахуванням низки наукових підходів і принципів, спрямований на формування мотивації, мовно-мовленнєвих знань, умінь і навичок українськомовного спілкування, а його результатом є позитивна динаміка у формуванні мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців, новий якісний стан, що забезпечує ефективне виконання професійної діяльності (створення, редагування, просування українськомовного медійного та інформаційного продукту, здійснення медійної комунікації, спілкування з автором/замовником).

На основі системно-структурного аналізу розкрито змістове наповнення мовленнєвої компетентності майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики: мовний, соціокультурний, прагматичний (комунікативно-стратегічний), інфомедійний складники. Обґрунтовано структуру мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в єдності компонентів: мотиваційно-особистісного (шанобливе ставлення до української мови, бажання вдосконалювати власне мовлення; прагнення/здатність до мовленнєвого розвитку і саморозвитку, емпатія, рефлексія); мовленнєво-когнітивного (володіння нормами літературної мови (орфоепічними, акцентологічними, орфографічними, лексико-фразеологічними, граматичними, стилістичними), фаховою термінологією, етикою професійного спілкування); мовленнєво-поведінкового (сформовані

мовнокомунікативні, текстово-жанрові, стилістично-редакторські, мовленнєво-риторичні, інфомедійні уміння як підґрунтя для здійснення редакційно-видавничої та медійної діяльності).

На основі аналізу наукових джерел, вивчення специфіки професійної діяльності і підготовки схарактеризовано положення особистісно-розвивального, системного, культурологічного, компетентнісного, текстового, аксіологічного наукових підходів щодо формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

Визначено, що в основу організації означеного процесу доцільно покласти загальнодидактичні (цілісності; системності; систематичності та послідовності навчання; наступності, зв'язку навчання з практикою; особистісного розвитку; проблемності змісту навчання, поєднання індивідуальних, групових і колективних форм навчання; міждисциплінарних зв'язків) та специфічні принципи (студентоцентризму, навчання на мовленнєвих взірцях, мовленнєвої практики, комунікативності, партнерської взаємодії; функційно-комунікативної спрямованості навчання; інформаційної екології). Розроблено модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики, яка є ідеальним відображенням процесу такого формування, в єдності мети, завдання, теоретико-методологічного (компоненти, підходи, принципи), процесуально-змістового, діагностувального блоків, педагогічних умов та результату.

Процесуально-змістовий блок відображає зміст (навчальні дисципліни мовно-літературного, професійно-практичного циклу), форми (бінарні лекції, проблемні лекції, міжпредметні семінари-практикуми, семінари-дискусії; орфоепічний, комунікативний тренінги, самостійна робота, індивідуальна робота, наукові заходи, науковий гурток, студентські олімпіади, віртуальні екскурсії; редакторська студія, виробнича практика, квест, вебквест, позанавчальні заходи, презентація медійного/інформаційного продукту); методи (дослідницький, проблемний, інтерактивні (редакторського аналізу і

конструювання тексту, моделювання професійних ситуацій, метод фактчекінгу, інтерактивних вправ, мікродослідження; метод проєктів, створення медійного/ інформаційного продуктів та ін.) та засоби (технічні, програмні, мережеві, креолізовані, аудіовізуальні) та етапи реалізації моделі (мотиваційно-когнітивний, практико-діяльнісний, праксеологічно-рефлексивний).

Діагностувальний блок охоплює діагностувальні методики щодо виявлення рівнів сформованості компонентів мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики (високого, середнього, низького) за критеріями: особистісним (показники: здатність до мовленнєвого саморозвитку і рефлексії; мотивація до успіху); когнітивним (показники: знання норм сучасної української літературної мови); поведінковим (показники: ступінь володіння вміннями здійснювати комунікативну діяльність; уміння створювати медіатекст).

Обґрунтовано педагогічні умови реалізації означеної моделі: оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв’язків; упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку; моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних та інформаційних продуктів.

Доведено, що навчально-методичне забезпечення з дисципліни «Українська мова (загальноосвітній курс)»: робоча програма, опорні конспекти; робочі зошити, «Орфоепічний зошит», дистанційний курс «Підготовка до ЗНО з української мови» на платформі Google Class сприяє оволодінню мовними літературними нормами і технікою мовлення; з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: робоча програма, опорні конспекти, методичні рекомендації до практичних та самостійних робіт, посібник «Пишімо правильно ділові папери»,

дистанційний курс на платформі Google Class – формуванню умінь і навичок українськомовного професійного спілкування; з дисципліни «Редагування дитячої та художньої літератури»: робоча програма, методичні рекомендації до практичних занять, дистанційний курс на платформі Google Class; «Редагування навчальної та довідкової літератури»: робоча програма, посібник «Редагування освітніх видань», посібник «Гурток «Культуромовна особистість журналіста» – формуванню текстово-жанрових, стилістично-редакторських, мовленнєво-риторичних, інфомедійних умінь; змістове наповнення блогу викладача, професійно зорієнтованої сторінки в соціальній мережі «Мова та акули пера», що стимулює мовленнєвий розвиток і саморозвиток.

Експериментально перевірено ефективність моделі формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки за обґрунтованими педагогічними умовами. Застосування діагностувальних методик дозволило виявити суттєву динаміку рівнів сформованості компонентів мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики в експериментальних групах, яка за всіма показниками є статистично вищою щодо контрольної групи за кожним критерієм. Застосування методів математичної статистики підтвердило ефективність розробленої моделі та педагогічних умов її реалізації у процесі професійної підготовки.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі їхньої професійної підготовки, яка ґрунтується на положеннях особистісно-розвивального, системного, культурологічного, компетентнісного, текстового, аксіологічного методологічних підходів, загальнодидактичних і специфічних принципів, передбачає удосконалення змісту навчальних дисциплін мовно-літературного, професійно-практичного циклу, залучення традиційних та інноваційних форм, методів та засобів,

реалізується в межах теоретико-методологічного, процесуально-змістового, діагностувального блоків; обґрунтовано педагогічні умови реалізації означеної моделі у процесі професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів з журналістики (оновлення змісту мовно-літературного, професійно-практичного циклу на основі міждисциплінарних зв'язків; упровадження інтерактивних форм і методів з метою стимулювання позитивної мотивації до мовленнєвого розвитку і саморозвитку; моделювання професійних ситуацій для активізації мовнокомунікативної взаємодії з учасниками редакційно-видавничого та медійного процесу; залучення студентів до активного інформаційно-розвивального освітнього середовища з метою створення авторських медійних та інформаційних продуктів); *уточнено* сутнісні характеристики понять «мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики», «формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки», сутність компонентів (мотиваційно-особистісного, мовленнєво-когнітивного, мовленнєво-поведінкового), критеріїв (особистісного, когнітивного, поведінкового), показників для характеристики рівнів (високого, середнього, низького) мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики; *удосконалено* навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів з журналістики; *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи організації освітнього процесу, спрямованого на формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці і впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Українська мова (загальноосвітній курс)», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Редагування дитячої та художньої літератури», «Редагування навчальної та довідкової літератури», що охоплює робочі

програми, робочі зошити, «Орфоепічний зошит», опорні конспекти, посібники, методичні рекомендації до практичних занять, вправи і завдання з редагування професійного тексту, написання есе, створення медіа та інформаційного продукту; програму гуртка «Культуромовна особистість журналіста», блог викладача (http://mova.mksumdu.info/), професійно зорієнтовану сторінку в соціальній мережі «Мова та акули пера» (https://www.facebook.com/groups/437123430211173/?ref=bookmarks).

Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення змісту робочих програм навчальних дисциплін, у процесі розроблення методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців з журналістики, у системі підвищення кваліфікації фахівців із журналістики.

Ключові слова: професійна підготовка, молодший спеціаліст з журналістики, мовленнєва компетентність, мовленнєва компетентність майбутнього молодшого спеціаліста з журналістики, модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики, педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності.

Список публікацій здобувача
Наукові праці,
в яких опубліковані основні наукові результати дисертації
Розділи монографій

1. Пономаренко, Н. П. (2017). Професійно-мовленнєва підготовка фахівців видавничої справи та редагування у процесі роботи над візуальним текстом мас-медіа. У О. Семеног (Ред.). *Ефективні технології навчання і контролю якості знань у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців* (сс. 133–156). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

2. Ponomarenko, N. P. (2020). The project as an effective technology in the formation of speech competence among future junior specialists in journalism. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries* (P. 2, pp. 552–568). Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing».

Статті в наукових фахових виданнях України

3. Пономаренко, Н. П. (2017a). Культурологічний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2 (66)*, 103–113.

4. Пономаренко, Н. П. (2017b). Формування соціокультурної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики на заняттях з української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі,* 451–461.

5. Пономаренко, Н. П. (2018a). Редакторський фах крізь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки, 3,* 145–149.

6. Пономаренко, Н. П. (2018b). Школи професійної підготовки фахівців журналістики: закордонний досвід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5 (79),* 56–66.

7. Пономаренко, Н. П. (2019a). Мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: зміст і структура. *Інноваційна педагогіка, 15*, 127–132.

8. Пономаренко, Н. П. (2019b). Модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 70,* 199–203.

9. Пономаренко, Н. П. (2019c). Служба Google Classroom як засіб формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Молодь і ринок, 12*, 158–164.

10. Пономаренко, Н. П. (2019d). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: аналіз опитувань та анкет. *Фізико-математична освіта,* 2, 130–137.

Публікації в наукових закордонних виданнях

11. Пономаренко, Н. П. (2019). Формування мовленнєвої компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості

студентів спеціальності 061 Журналістика. *Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΌГОΣ» with materials of the International scientific-practical conf.* (V. 4, pp. 100–102). London.

12. Семеног, О. М., Пономаренко, Н. П. (2017). Текстоцентричний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *The Top Actual Researches in Modern Science: III International Scientific and Practical Conference* (№ 24, pp. 72–77). Dubai.

13. Ponomarenko, N. (2020a). Language and professional training of students of the specialty 061 Journalism in the colleges of Ukraine. *Technology transfer: innovative solutions in Social Sciences and Humanities* (pp. 49–51). Tallinn.

14. Ponomarenko, N. (2020b). Social networks as an educational environment of the formation of speech competence among future junior specialists in journalism. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VIII (92), 228*, 42–45.

Наукові праці,

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

Публікації у матеріалах наукових заходів

15. Надутенко, М. В., Пономаренко, Н. П. (2019). Сучасні методи цифрової лексикографії в ономастиці. *Методологія та історіографія мовознавства: матеріали VI науково-практичної Інтернет-конференції* (сс. 82–87). Слов'янськ.

16. Пономаренко, Н. П. (2017a). Засоби медіаосвіти в системі підготовки молодших спеціалістів з журналістики. *Проблеми та перспективи розвитку на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: матеріали XL Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції* (сс. 21–23). Переяслав-Хмельницький.

17. Пономаренко, Н. П. (2017b) Медіаосвіта як основа критичного мислення майбутніх журналістів. *Культуромовна особистість фахівця у*

XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (сс. 186–190). Суми.

18. Пономаренко, Н. П. (2017c). Мультимедійні технології – перспективна форма мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених з міжнародною участю «Академічна культура дослідника в освітньому просторі»* (сс. 73–77). Суми.

19. Пономаренко, Н. П. (2017d). Особливості використання мультимедійної презентації у процесі формування правильності мовлення студентів-редакторів. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (сс. 176–180). Суми.

20. Пономаренко, Н. П. (2018a). Застосування поглядів А. С. Макаренка під час вивчення української мови студентами-редакторами. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 142–146). Суми.

21. Пономаренко, Н. П. (2018b). Особливості роботи редактора над навчальним виданням. *Перспектива: матеріали Всеукраїнської наукової конференції для творчої молоді* (сс. 632–637). Маріуполь.

22. Пономаренко, Н. П. (2018c). Плагіат в освітніх виданнях: методи виявлення та викорінення. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 58–62). Суми.

23. Пономаренко, Н. П. (2018d). Формування комунікативної компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості студентів спеціальності 061 Журналістика. *Культуромовна особистість фахівця XXI століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 117–121). Суми.

24. Пономаренко, Н. П. (2019a). Засоби музейної педагогіки у процесі формування мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: збірник матеріалів III всеукраїнської науково-практичної конференції* (Вип. 1, сс. 86–91). Суми.

25. Пономаренко, Н. П. (2019b). Науковий гурток як засіб формування професійних якостей студентів спеціальності 061 Журналістика. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 60–64). Суми.

26. Пономаренко, Н. П. (2019c). Персональний сайт викладача як засіб формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Діджиталізація освітнього простору України: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (сс. 87–89). Бердянськ.

27. Пономаренко, Н. П. (2019d). Підготовка студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. до впровадження медіаосвіти. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Академічна культура дослідника в освітньому просторі»* (Вип. 2, сс. 92–94). Суми.

28. Пономаренко, Н. П. (2020a). Мовленнєва компетентність як провідний професійний стандарт роботи молодшого спеціаліста з журналістики. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 27–29). Суми.

29. Пономаренко, Н. П. (2020b). Мовна підготовка студентів спеціальності 061 Журналістика в коледжах України. *Професійна підготовка майбутніх спеціалістів у мовно-літературному контексті: теорія, методологія, практика: збірник матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції* (сс. 88–93). Суми.

30. Пономаренко, Н. П. (2020c). Нова редакція українського

правопису: Шляхи вивчення на заняттях української мови (за професійним спрямуванням) студентами спеціальності 061 Журналістика закладу фахової перед вищої освіти. *Проблеми загального та порівняльно-історичного мовознавства: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції* (сс. 102–104). Київ.

31. Пономаренко, Н. П. (2020d). Прагматична складова мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 152–157). Суми.

32. Пономаренко, Н. П. (2020e). Формування мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 061 Журналістика за допомогою технології розвитку критичного мислення. *Критичне мислення в епоху токсичного контенту: збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції* (сс. 329–333). Київ.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Статті в наукових вітчизняних виданнях

33. Пономаренко, Н. П. (2017a). Мови рідної не забувай: методична розробка заходу. *Відкритий урок: розробки, технології, досвіду*, 12, 34–35.

34. Пономаренко, Н. П. (2017b). Розвиток творчої активності студентів спеціальності 061 Журналістика: використання інтелект-карт. *Збірник методичних розробок викладачів Машинобудівного коледжу СумДУ* (сс. 117–122). Суми.

35. Пономаренко, Н. П. (2019). «Бережіть тендітну свічечку букви «Ї» (сценарій виховного заходу). *Українська мова і література в школі, 5–6,* 44–47.

Навчальні посібники та методичні матеріали

36. Пономаренко, Н. П. (2016a). *Українська мова: опорні конспекти для студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

37. Пономаренко, Н. П. (2016b). *Українська мова: робочий зошит для студентів ІІ курсу ВНЗ І–ІІ рівнів акредитації*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

38. Пономаренко, Н. П. (2016c). *Українська мова: робочий зошит для студентів І курсу ВНЗ І–ІІ рівнів акредитації*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

39. Пономаренко, Н. П. (2017a). *Пишімо правильно ділові папери: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

40. Пономаренко, Н. П. (2017b). *Українська мова за професійним спрямуванням: методичні рекомендації до практичних занять студентам спеціальності 061 Журналістика*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

41. Пономаренко, Н. П. (2017c). *Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

42. Пономаренко, Н. П. (2018). *Редагування освітніх видань: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

43. Пономаренко, Н. П. (2019a). *Гурток «Культуромовна особистість журналіста»*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

44. Пономаренко, Н. П. (2019b). *Орфоепічний зошит*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

45. Пономаренко, Н. П. (2019c). *Редагування художньої літератури: методичні вказівки до практичних занять: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Програми навчальних курсів

46. Пономаренко, Н. П. (2017). *Українська мова за професійним спрямуванням: програма навчального курсу для студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО І–ІІ р. а.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

47. Пономаренко, Н. П. (2018a). *Редагування дитячої та художньої літератури: програма навчального курсу.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018.

48. Пономаренко, Н. П. (2018b). *Редагування навчальної та довідкової літератури: програма навчального курсу.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

49. Пономаренко, Н. П. (2018c). Р*едагування наукової, науково-популярної, ужиткової літератури: програма навчального курсу*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

50. Пономаренко, Н. П. (2018d). *Теорія твору і тексту: програма навчального курсу*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

ABSTRACT

Ponomarenko N. P. Formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional training. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Thesis for the scientific degree of the doctor of philosophy in speciality 01 – Education/Pedagogy. 011 – Educational, pedagogical sciences. – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, 2020.

The problem of formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional training is generalized and practically solved in the dissertation, basing on the analysis of theory and study of empirical experience.

The state of elaboration of the problem of the future junior journalism specialists' speech competence formation is revealed. The use of structural and logical analysis allowed to summarize international and national legislative and regulatory documents on information security and the functioning of the state language in mass media, higher education, journalistic standards, key competencies of specialists, including specialty 061 Journalism («Publishing and Editing»); to study the elements of Ukrainian and foreign experience regarding the specifics of the professional activity of media specialists, the formation of linguistic-communicative, speech competence of specialists of various specializations, including in colleges; professional training of future junior

specialists in journalism in the context of formation of speech competence; to distinguish interdisciplinary discourse, which allows to emphasize the absence of speech competence, to substantiate the theoretical and methodological foundations of professional speech training of such specialists. According to the results of terminological and structural-logical analysis of key research concepts («speech», «journalist», «editor», «professional competence», «speech competence» etc.) and generalization of requirements for the professional training of future journalism specialists the essence of the concept of «speech competence of future junior journalism specialists» is clarified as an important component of professional competence, integrative professional quality of personality, characterized by the presence of stable motives, desire for speech development and self-development, the presence of language and speech knowledge, speech skills, abilities, important for the implementation of language communication with participants in the editorial, publishing and media process.

The concept of «formation of speech competence of future junior specialists in journalism» is specified as a holistic competence-oriented educational process in the interconnection of educational, research and practical components, aimed at forming positive motivation, language and speech skills, skills and abilities of Ukrainian-language effective communication, which provides the effective performance of professional activity (creation, editing, promotion of Ukrainian-language media/information product, communication with the author/ customer, etc.), and the result is a positive dynamics of the levels of formation of speech competence of future professionals.

The content of the speech competence of the future junior specialist in journalism (its language, socio-cultural, pragmatic (communicative-strategic), info-media components) is revealed, basing on the system-structural analysis. The component structure of speech competence of future junior specialists in journalism is substantiated in the unity of components: motivational-personal (respectful attitude to the Ukrainian language, desire to improve one’s own speech; desire/ability to speech development and self-development, empathy, reflection);

speech-cognitive (knowledge of linguistic literary norms (orthoepic, accentological, orthographic, lexical-phraseological, grammatical, stylistic), system of knowledge about the peculiarities of professional communication); speech-behavioural (formed language-communicative, text-genre, stylistic-editorial, speech-rhetorical, info-media skills as a basis for editorial-publishing and media activities).

Based on the analysis of scientific sources, study of the specifics of professional activity and training, the position of personal-developmental, systemic, culturological, competence, textual, axiological scientific approaches to the formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the training process is characterized.

It is determined that the organization of this process should be based on general didactic (integrity; system; systematic and consistent learning; continuity, connection of learning with practice; personal development; problems of the content of education, a combination of individual, group and collective forms of education; interdisciplinary integration) and specific principles (student-centeredness, learning using speech patterns, speech practice, communication, partnership; functional and communicative orientation of education; information ecology). A model of formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the unity of purpose, task, theoretical and methodological (components, approaches, principles), procedural and semantic, diagnostic blocks, pedagogical conditions and results has been developed.

Procedural and substantive block reflects the content (educational disciplines of linguistic-literary, professional-practical cycle), forms (binary lectures, problematic lectures, interdisciplinary seminars-workshops, seminars-discussions; speech training, self-guided work, individual work, scientific events, scientific study groups, virtual tours; editorial studio, practice, quest, web-quest, extracurricular activities, presentation of media/information product); methods (research, problem, interactive (editorial analysis and text construction, modelling of professional situations, the method of fact-checking, the method of interactive

exercises, micro-research; project method, creation of media/information products, etc.) and means (technical, software, network, creolized, audio-visual) and stages of model implementation (motivational-cognitive, practical-activity, praxeological-reflexive).

The diagnostic unit covers diagnostic techniques for identifying the levels of formation of the components of speech competence of future junior specialists in journalism (high, medium, low) by the following criteria: personal (indicators: ability to speech self-development and reflection; motivation to succeed); cognitive (indicators: knowledge of the norms of modern Ukrainian literary language); behavioural (indicators: the degree of mastery of communicative activities; the ability to create media text).

The pedagogical conditions of realization of the specified model are substantiated: updating of the maintenance of educational-research and practical preparation on the basis of interdisciplinary communications; introduction of interactive forms and methods in order to stimulate positive motivation of young people to improve their own speech and self-education; modelling of professional-imitation situations for the purpose of activation of speech-communicative interaction with participants of editorial-publishing and media process; involvement of students in an active information and developmental educational environment in order to create author's media / information products.

It is proved that the educational and methodological support in the discipline «Ukrainian language (general education course)»: work program, reference notes; workbooks, «Orthoepic notebook», distance course «Preparation for the EIT in the Ukrainian language» on the «Google Class» platform promotes the mastery of linguistic literary norms; in the discipline «Ukrainian language (for professional purposes)»: work program, reference notes; methodical recommendations for practical and self-guided work, the manual «Writing business papers correctly», a distance course on the "Google Class" platform – promotes the formation of skills and abilities of Ukrainian-language professional communication; in the discipline «Editing juvenile literature and fiction»: work program, guidelines for practical

classes; distance course on the «Google Class» platform; «Editing educational and reference literature»: work program, manual «Editing educational publications»; manual «Study group «Cultural-linguistic personality of a journalist» – promotes the formation of text-genre, stylistic-editorial, speech-rhetorical, info-media skills; content of the teacher's blog, professionally oriented page in the social network «Language and press tribe» – promotes the formation of the ability to speech development and self-development, info-media skills.

The effectiveness of the model of formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional training under reasonable pedagogical conditions has been experimentally tested. The developed diagnostic tools revealed a significant dynamics of the levels of formation of components of speech competence of future junior specialists in journalism in experimental groups, which in all respects is statistically higher than the control group for each criterion. The application of methods of mathematical statistics confirmed the effectiveness of the developed model and pedagogical conditions of its implementation in the process of professional training.

The scientific novelty of the research results is that for the first time a model of formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of their professional training is theoretically substantiated and developed, which is an ideal reflection of the process of such formation, and is based on the provisions of personal development, systemic, cultural, competence, textual, axiological methodological approaches, general didactic and specific principles; provides for the improvement of the content of academic disciplines («Ukrainian language», «Ukrainian literature», «Ukrainian language for professional purposes», «Editing of scientific, popular science and applied literature», «Editing of educational and reference literature», «Editing of fiction and juvenile literature», «Theory of the creative product and text», «Journalistic ethics», «Psychology of journalism»), involvement of traditional and innovative forms; methods and tools, implemented within the theoretical-methodological, procedural-semantic, diagnostic blocks, in stages, and its result are formed high and medium levels of

speech competence of future junior specialists in journalism; the pedagogical conditions of realization of the specified model in the course of professional training of future junior specialists in journalism (updating of the maintenance of educational-research and practical preparation on the basis of interdisciplinary communications are substantiated; introduction of interactive forms and methods in order to stimulate positive motivation of young people to improve their own speech and self-education; modelling of professional-imitation situations for the purpose of activation of speech-communicative interaction with participants of editorial-publishing and media process; involvement of students in an active information and developmental educational environment in order to create author's media/information products;

- the essential characteristics of the concepts of «speech competence of future junior specialists in journalism», «formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional training» are specified; the essence of components (motivational-personal, speech-cognitive, speech-behavioural), criteria (personal, cognitive, behavioural), indicators for characterization of levels (high, average, low) of speech competence of future junior specialists in journalism is clarified;

- the educational and methodical support of the model of formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional training and pedagogical conditions of its realization is developed;

- theoretical and methodological provisions for improving the content, forms and methods that contribute to the formation of speech competence of future junior specialists in journalism in the process of professional development have been further developed.

The practical significance of the obtained results lies in the development and implementation in the process of professional training of future specialists in journalism of educational and methodological support in the disciplines «Ukrainian language (for professional purposes)», «Ukrainian language (general education course)", «Editing of juvenile literature and fiction», «Editing of educational and

reference literature", covering work programs, workbooks, «Orthoepic notebook», reference notes, textbooks, guidelines for practical training); diagnostic tools for determining the levels of speech competence of future junior specialists in journalism (author's tasks for knowledge of the norms of modern Ukrainian literary language on the cognitive index, creative tasks on the behavioural indicator); the program of the study group «Cultural-linguistic personality of a journalist», the teacher's blog (http://mova.mksumdu.info/), professionally oriented page in the social network «Language and press tribe» (https://www.facebook.com/groups/437123430211173/?ref=bookmarks).

The results of the research can be used to improve the content of work programs of academic disciplines, in the process of developing methodological support for professional training of future specialists in journalism, in the system of professional development of specialists in journalism.

Key words: professional training, junior specialist in journalism, speech competence, speech competence of future junior specialist in journalism, model of formation of speech competence of future junior specialists in journalism, pedagogical conditions of formation of speech competence.

List of author's publications

Research works

in which the main scientific results of the thesis are published

Sections in the collective monographs

1. Пономаренко, Н. П. (2017). Професійно-мовленнєва підготовка фахівців видавничої справи та редагування у процесі роботи над візуальним текстом мас-медіа. У О. Семеног (Ред.). *Ефективні технології навчання і контролю якості знань у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців* (сс. 133–156). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

2. Ponomarenko, N. P. (2020). The project as an effective technology in the formation of speech competence among future junior specialists in journalism. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU*

countries (P. 2, pp. 552–568). Riga: Izdevnieciba «Baltija Publishing».

Articles in scientific professional publications of Ukraine

3. Пономаренко, Н. П. (2017а). Культурологічний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2 (66)*, 103–113.

4. Пономаренко, Н. П. (2017б). Формування соціокультурної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики на заняттях з української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі,* 451–461.

5. Пономаренко, Н. П. (2018а). Редакторський фах крізь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки, 3,* 145–149.

6. Пономаренко, Н. П. (2018б). Школи професійної підготовки фахівців журналістики: закордонний досвід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5 (79),* 56–66.

7. Пономаренко, Н. П. (2019а). Мовленнєва компетентність майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: зміст і структура. *Інноваційна педагогіка, 15*, 127–132.

8. Пономаренко, Н. П. (2019б). Модель формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи, 70,* 199–203.

9. Пономаренко, Н. П. (2019в). Служба Google Classroom як засіб формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Молодь і ринок, 12*, 158–164.

10. Пономаренко, Н. П. (2019г). Формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики: аналіз опитувань та анкет. *Фізико-математична освіта,* 2, 130–137.

Publications in scientific foreign publications

11. Пономаренко, Н. П. (2019). Формування мовленнєвої компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості студентів спеціальності 061 Журналістика. *Development of modern technologies and scientific potential of the world: coll. of scientific papers «ΛΌГОΣ» with materials of the International scientific-practical conf.* (V. 4, pp. 100–102). London.

12. Семеног, О. М., Пономаренко, Н. П. (2017). Текстоцентричний підхід до навчання української мови майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *The Top Actual Researches in Modern Science: III International Scientific and Practical Conference* (№ 24, pp. 72–77). Dubai.

13. Ponomarenko, N. (2020a). Language and professional training of students of the specialty 061 Journalism in the colleges of Ukraine. *Technology transfer: innovative solutions in Social Sciences and Humanities* (pp. 49–51). Tallinn.

14. Ponomarenko, N. (2020b). Social networks as an educational environment of the formation of speech competence among future junior specialists in journalism. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, VIII (92), 228*, 42–45.

Research works

which certify the approbation of the materials of the thesis

Publications in materials of scientific events

15. Надутенко, М. В., Пономаренко, Н. П. (2019). Сучасні методи цифрової лексикографії в ономастиці. *Методологія та історіографія мовознавства: матеріали VI науково-практичної Інтернет-конференції* (сс. 82–87). Слов'янськ.

16. Пономаренко, Н. П. (2017а). Засоби медіаосвіти в системі підготовки молодших спеціалістів з журналістики. *Проблеми та перспективи розвитку на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії:*

матеріали XL Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (сс. 21–23). Переяслав-Хмельницький.

17. Пономаренко, Н. П. (2017b) Медіаосвіта як основа критичного мислення майбутніх журналістів. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (сс. 186–190). Суми.

18. Пономаренко, Н. П. (2017c). Мультимедійні технології – перспективна форма мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених з міжнародною участю «Академічна культура дослідника в освітньому просторі»* (сс. 73–77). Суми.

19. Пономаренко, Н. П. (2017d). Особливості використання мультимедійної презентації у процесі формування правильності мовлення студентів-редакторів. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (сс. 176–180). Суми.

20. Пономаренко, Н. П. (2018a). Застосування поглядів А. С. Макаренка під час вивчення української мови студентами-редакторами. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 142–146). Суми.

21. Пономаренко, Н. П. (2018b). Особливості роботи редактора над навчальним виданням. *Перспектива: матеріали Всеукраїнської наукової конференції для творчої молоді* (сс. 632–637). Маріуполь.

22. Пономаренко, Н. П. (2018c). Плагіат в освітніх виданнях: методи виявлення та викорінення. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 58–62). Суми.

23. Пономаренко, Н. П. (2018d). Формування комунікативної компетентності як ознаки професійної культури творчої особистості

студентів спеціальності 061 Журналістика. *Культуромовна особистість фахівця XXI століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 117–121). Суми.

24. Пономаренко, Н. П. (2019a). Засоби музейної педагогіки у процесі формування мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. *Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника: збірник матеріалів III всеукраїнської науково-практичної конференції* (Вип. 1, сс. 86–91). Суми.

25. Пономаренко, Н. П. (2019b). Науковий гурток як засіб формування професійних якостей студентів спеціальності 061 Журналістика. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 60–64). Суми.

26. Пономаренко, Н. П. (2019c). Персональний сайт викладача як засіб формування мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Діджиталізація освітнього простору України: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (сс. 87–89). Бердянськ.

27. Пономаренко, Н. П. (2019d). Підготовка студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а. до впровадження медіаосвіти. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Академічна культура дослідника в освітньому просторі»* (Вип. 2, сс. 92–94). Суми.

28. Пономаренко, Н. П. (2020a). Мовленнєва компетентність як провідний професійний стандарт роботи молодшого спеціаліста з журналістики. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 27–29). Суми.

29. Пономаренко, Н. П. (2020b). Мовна підготовка студентів спеціальності 061 Журналістика в коледжах України. *Професійна підготовка майбутніх спеціалістів у мовно-літературному контексті: теорія,*

методологія, практика: збірник матеріалів Усеукраїнської науково-практичної конференції (сс. 88–93). Суми.

30. Пономаренко, Н. П. (2020c). Нова редакція українського правопису: Шляхи вивчення на заняттях української мови (за професійним спрямуванням) студентами спеціальності 061 Журналістика закладу фахової перед вищої освіти. *Проблеми загального та порівняльно-історичного мовознавства: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції* (сс. 102–104). Київ.

31. Пономаренко, Н. П. (2020d). Прагматична складова мовленнєвої компетентності майбутніх молодших спеціалістів з журналістики. *Академічна культура дослідника в освітньому просторі: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (сс. 152–157). Суми.

32. Пономаренко, Н. П. (2020e). Формування мовленнєвої компетентності студентів спеціальності 061 Журналістика за допомогою технології розвитку критичного мислення. *Критичне мислення в епоху токсичного контенту: збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції* (сс. 329–333). Київ.

Works

that additionally reflect the scientific results of the thesis

Publications in scientific national publications

33. Пономаренко, Н. П. (2017a). Мови рідної не забувай: методична розробка заходу. *Відкритий урок: розробки, технології, досвіду*, 12, 34–35.

34. Пономаренко, Н. П. (2017b). Розвиток творчої активності студентів спеціальності 061 Журналістика: використання інтелект-карт. *Збірник методичних розробок викладачів Машинобудівного коледжу СумДУ* (сс. 117–122). Суми.

35. Пономаренко, Н. П. (2019). «Бережіть тендітну свічечку букви «Ї» (сценарій виховного заходу). *Українська мова і література в школі, 5–6,* 44–47.

Textbooks and teaching materials

36. Пономаренко, Н. П. (2016a). *Українська мова: опорні конспекти для студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

37. Пономаренко, Н. П. (2016b). *Українська мова: робочий зошит для студентів II курсу ВНЗ I–II рівнів акредитації.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

38. Пономаренко, Н. П. (2016c). *Українська мова: робочий зошит для студентів I курсу ВНЗ I–II рівнів акредитації.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

39. Пономаренко, Н. П. (2017a). *Пишімо правильно ділові папери: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

40. Пономаренко, Н. П. (2017b). *Українська мова за професійним спрямуванням: методичні рекомендації до практичних занять студентам спеціальності 061 Журналістика*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

41. Пономаренко, Н. П. (2017c). *Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

42. Пономаренко, Н. П. (2018). *Редагування освітніх видань: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

43. Пономаренко, Н. П. (2019a). *Гурток «Культуромовна особистість журналіста»*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

44. Пономаренко, Н. П. (2019b). *Орфоепічний зошит*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

45. Пономаренко, Н. П. (2019c). *Редагування художньої літератури: методичні вказівки до практичних занять: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Curriculum programs

46. Пономаренко, Н. П. (2017). *Українська мова за професійним спрямуванням: програма навчального курсу для студентів спеціальності 061 Журналістика ЗВО I–II р. а.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

47. Пономаренко, Н. П. (2018a). *Редагування дитячої та художньої літератури: програма навчального курсу.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018.

48. Пономаренко, Н. П. (2018b). *Редагування навчальної та довідкової літератури: програма навчального курсу.* Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

49. Пономаренко, Н. П. (2018c). Р*едагування наукової, науково-популярної, ужиткової літератури: програма навчального курсу*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.

50. Пономаренко, Н. П. (2018d). *Теорія твору і тексту: програма навчального курсу*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.